

Chúng Ta Đã Mất Bình-nguyên Lộc

Trần Cao-Lĩnh

Ông đã thật sự rời bỏ chúng ta hồi 10 giờ đêm ngày 7 tháng 3 năm 1987.

Bình-nguyên Lộc đã thực sự rút bỏ cõi tạm Sacramento (thủ phủ Cali) nơi quê người này để về chốn vĩnh cửu.

Thật ra tên ông là Tô văn Tuấn sinh ngày 7.3.1914 tại làng Tân Uyên tỉnh Biên Hoà. Mà Bình-nguyên Lộc chỉ là biệt hiệu, một mỹ danh ký cho những sáng tác phẩm, những bài viết cũng như những công trình sưu khảo về ngôn ngữ Việt Nam vì ông vừa là một nhà văn vừa là một ngôn ngữ học giả.

Lộc là nai, tên một loại thú hiền lành đẹp đẽ.

Bình-nguyên là đồng bằng, bằng phẳng, thoải mái, không gồ ghề. Cái bằng phẳng phi nhiêu hiền hoà của quê hương miền Nam Việt Nam.

Có thể cũng như ước vọng một đời mang cho tên hiệu suốt đời. Nai hiền đồng bằng chỉ muốn được sống êm đềm giữa cỏ biếc hoa thơm nơi quê mẹ.

Sau ngày đất nước chia hai (1954) cũng là bắt đầu những thập niên nở rộ của muôn hồng ngàn tía văn chương nghệ thuật lan ràn và đóng góp vào từ miền Bắc. Bình-nguyên Lộc của miền Nam đã trở thành một đóng góp có cân lượng, một trong những cây bút hàng đầu. Mới tính cho tới vài năm sau 1970 đã có tới ba mươi tác phẩm in thành sách với một bản thảo hàng ngàn trang cho một công trình sưu khảo công phu trong việc tìm nguồn gốc tiếng Việt.

Giá trị và cân lượng ấy của Bình-nguyên Lộc càng gấp hai lần quý báu hiện hữu vì miền Nam vốn vẫn là đất hiếm quý văn tài so với toàn quốc.

Từ những giá trị và cân lượng ấy, con người Việt Nam - kể cả những người sinh trưởng ở miền Nam nhưng chỉ sống ở thị thành, nhất là lớp người trẻ - đã có dịp „trở về“ ngó lại, nhìn ngắm, thâm cảm, tinh vi tế nhị hơn về diện mạo, lòng dạ, hương vị ngọt bùi, thực chất đắng cay của phần quê hương miền nam tổ quốc qua bao bước gian truân dựng nước, mở nước, giữ nước.

Với những đặc thù „rặt miền Nam“, „miền Nam ròn“ mà chỉ những người như Bình-nguyên Lộc mới có đủ tấm lòng và khả năng mô tả, vẽ lại một cách sống động tinh tế đến như vậy.

Hình như muốn đạt được như vậy rất cần một bản chất bẩm sinh cộng với yếu tố mọc ra từ một thứ phù sa sông Cửu !

Tôi thiết nghĩ mỗi miền đất nước đều rất cần một số người có khả năng và gốc rễ địa phương. Để chúng ta cùng nhau nhận diện được toàn châu thân quê mẹ. Và may mắn thay, ở miền Nam quê hương đã có một Bình-nguyên Lộc ở thời anh và ước mong sau đó...

Trần Cao-Lĩnh

*

* *

Tôi đã có may mắn là gặp và yêu quý ngay Bình-nguyên Lộc từ ngày vào Nam ấy và nhất là trong dịp đi thu thập tài liệu cho bộ chân dung văn nghệ sĩ Việt Nam.

Thường mỗi khi tới gặp là thấy Bình-nguyên Lộc với bộ bà ba màu mỡ gà, mái tóc với đường ngôi rẽ giữa muôn thuở và nhất là cặp mắt rất hiền mà tinh nghịch sau cặp kính gọng vàng biểu tỏ một vẻ thật trí thức mà giản dị. Dung mạo và cư xử của ông cũng như cặp mắt và y phục. Không kiểu cách như Đông Hồ. Không biểu lộ, xuất chúng, chinh phục quá như Hồ Hữu Tường. Mà nó có một vẻ riêng rất Nai Hiền, rất Bình Nguyên, thấy yên tâm mà gần gũi, dễ thương làm sao ! Và, vẫn theo thiên ý, các tác phẩm của ông mỗi mỗi đều mang nét tươi sáng, hóm hình tinh nghịch. Biểu lộ chúng đã được cấu tạo do một nhận xét tinh tế của một khoé nhìn trí thức.

*

* *

Sau 30.4.75, với Bình-nguyên Lộc là một thái độ im lặng hoàn toàn. Trong hơn bốn năm còn kẹt lại, thỉnh thoảng tôi cũng có lại thăm ông tại căn nhà nằm ở một con ngõ đường Cô Bắc. Căn nhà luôn đóng cửa tạ khách, bóng đêm tối nhiều hơn ánh sáng. Và tôi cũng có gặp Bình-nguyên Lộc một lần trong một buổi họp lớn (gần như bắt buộc) của cả văn nghệ sĩ hai miền tại bộ Thông Tin cũ, (đường Phan Đình Phùng). Bình-nguyên Lộc đã ngồi giữa những người anh em quen xưa cũ của anh như Giang Nam (đang làm lớn), Sơn Nam, Thanh Nghị, Vũ Hạnh... Và thái độ Bình-nguyên Lộc rất "biết" đúng lẽ lối "thứ nhất ngồi lì thứ nhì ít nói". Tôi biết sau đó đã có nhiều hứa hẹn dự dõ đến với đề anh viết lại. Nhưng Bình-nguyên Lộc quả thật đã rất thông minh mà "né" rất hiệu quả bằng một trăm lẻ một lý lẽ rất "hợp tình hợp lý".

Chính thái độ "né" không thềm đến nắm cỏ non tơ như môi của kẻ thù đã làm cho chúng tôi - những người cùng bị kẹt lại - rất mực kính mến, rất mực tin cần.

Và Nai cũng đã phải rời bỏ bình nguyên mẹ *lia cuống rún* ra đi, khi mà ở đó quê hương ông và chúng ta hiện nay là nơi mà đến cả cỏ cũng không còn được màu xanh!

Rồi như một bước nhảy nai ngoạn ngục, 1985 chúng tôi được tin Nai hiền đã đang thông thả giữa một bình nguyên quê người với đoàn tụ con cháu. Và nhất là lại thấy có anh em, có sinh hoạt cũ, có kính trọng, hơn cả có lẽ vẫn là có thoải mái cho mực chảy thông dong xuống ngôi bút, có tự do cho ngôi bút...

Và như cho bõ những tháng ngày bó cẳng, nai bạn ta tung tăng chạy nhảy đây đó. Chỗ nào cần là có bài Bình-nguyên Lộc. Bầu sữa ngon ngọt nai hiền trải khắp mọi báo chí di tản để người người thấy lại cái văn phong lấp lánh sóng nước Cửu Long, nhấp nhô sóng lúa miền Nam. Đã cho tuổi trẻ Việt Nam di tản có dịp hành hương về quê-cha-đất-mẹ qua giòng giòng, trang trang liên tiếp Bình-nguyên Lộc. Nhìn số bài

anh viết, nhìn số tài liệu anh moi óc ghi lại thành văn mới ra lò, thấy đó là sức làm việc của người trai tráng chứ đâu có phải nơi một lão tướng đã trên 70 tuổi trời có lẽ.

*

Một ngày tháng 2.1986 nhân có Mai Thảo từ Los Angeles xuống thăm, tôi và Cao Đông Khánh đã được hảo ý của Phạm Văn Kỳ Thanh chở đi thăm được bạn cũ.

Bình-nguyên Lộc tuy có già đi. Dĩ nhiên khí hậu lạnh của vùng Rancho Cordova không cho phép áo bà ba màu mỡ gà mà là áo dạ, khăn quàng nhưng chuyện vẫn rất bốc và cười vẫn rất dòn rất tươi.

Vẫn muôn thuở mái tóc đường ngôi rẽ giữa, cặp mắt tinh nghịch sau cặp kính trắng, và cũng như văn chương vẫn hấp dẫn, vẫn dí dỏm dù chuyện quê nhà hay quê người.

Cũng sau nó đó, vì đôi bên đều thiếu phương tiện di chuyển nên chúng tôi ít thăm được nhau nhưng vẫn giữ được đều thăm hỏi qua điện thoại.

Mỗi lần tiếng nói đều vẫn rành rọt, mỗi lần đều hẹn gặp nhau bằng... phương tiện của bạn hữu.

Cho đến...

Cả ngày chủ nhật 8.3.87 tôi bận ra khỏi nhà. 10 giờ đêm Nguyễn Hữu Nghĩa gọi từ Toronto sang: "Nai hiền đã bỏ cuộc rong chơi chữ nghĩa rồi!" Sáng hôm sau 9.3.87 mới liên lạc trực tiếp được với chị Tuấn (bà Bình-nguyên Lộc). Bệnh áp huyết đã mang anh đi từ khuya hôm 7.3.87.

Người đi như vậy thì thanh thản quá đấy, nhưng thật quá mất mát lớn lao cho những kẻ còn ở lại.

Chúng tôi đang nghĩ đến đám người trẻ tuổi. Họ đang rất cần những người như Bình-nguyên Lộc! Bạn già ta ạ! Họ rất cần một cái gì để bám víu lấy vốn liếng phong phú của quê hương, để cho họ biết yêu dấu nó và cũng sẽ vô vàn tự hào có nó.

Tôi muốn bắt chước lối chơi nhại sửa vài ba chữ trong thơ xưa anh vẫn hay tinh nghịch:

Bác Tô thôi đã thôi rồi

Nước mây đất khách bụi ngùi lòng ta...

.....

Tuổi già hạt lệ như sương

Hơi đâu chúc lấy hai hàng chứa chan.

Thôi nhé! Vĩnh biệt! Nai hiền bạn thiết...

Quê người, San Jose ngày 11.3.87

Trần Cao-Lĩnh

Làng Văn (1987)